MAGYAR AFRIKA TÁRSASÁG
AFRICAN-HUNGARIAN UNION

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR
AHU HUNGARIAN AFRICA-KNOWLEDGE DATABASE

SCHLAUCH, Lőrinc
A rabszolgakereskedés / / The Slave Trade

Eredeti közlés /Original publication:
1889, Budapest, Franklin Nyomda, 47 old.
Elektronikus újraközlés/Electronic republication:
AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR – 000.002.854
Dátum/Date: 2018. március / March.
filename: SCHLAUCH_1889_RabszolgKeresk
Az elektronikus újraközlést előkészítette
/The electronic republication prepared by:
B. WALLNER, Erika és/and BIERNACZKY, Szilárd
Hivatkozás erre a dokumentumra/Cite this document
SCHLAUCH, Lőrinc: A rabszolgakereskedés / / The Slave Trade, **1–47. old.,** No. 000.002.854, http://afrikatudastar.hu
Eredeti forrás megtalálható/The original source is available:
Interneten / At the Internet
Kulcsszavak/Key words
magyar Afrika-kutatás, Schlauch Lőrinc katolikus püspök, bíboros elnöki beszéde a Szent László Társulat közgyűlésén 1889-ben az abolicionizmus és egyfajta korai romantikus anti-kolonializmus jegyében
African studies in Hungary, Lawrence Schlauch, Catholic Bishop of the Bishop's Presidency at the General Assembly of the Saint László Society in 1889 in the spirit of abolitionism and a kind of early romantic anti-colonialism

---

AZ ELSŐ MAGYAR, SZABAD FELHASZNÁLÁSÚ, ELEKTRONIKUS, ÁGAZATI SZAKMAI KÖNYV-, TANULMÁNY-, CIKK-DOKUMENTUM- és ADAT-TÁR/THE FIRST HUNGARIAN FREE ELECTRONIC SECTORAL PROFESSIONAL DATABASE FOR BOOKS, STUDIES, COMMUNICATIONS, DOCUMENTS AND INFORMATIONS

* magyar és idegen – angol, francia, német, orosz, spanyol, olasz és szükség szerint más – nyelveken készült publikációk elektronikus könyvtára/ writings in Hungarian and foreign – English, French, German, Russian, Spanish, Italian and other – languages

* az adattárban elhelyezett tartalmak szabad megközelítésűek, de olvasásuk vagy letöltésük regisztrációhoz kötött/the materials in the database are free but access or downloading are subject to registration

* Az Afrikai Magyar Egyesület non-profit civil szervezet, amely az oktatók, kutatók, diákok és érdeklődők számára hozta létre ezt az elektronikus adattári szolgáltatását, amelynek célja kettős, mindenekelőtt sokoldalú és gazdag anyagú ismeretekkel elősegíteni a magyar afrikanisztikai kutatásokat, illetve ismeret-igényt, másrészt feltárni az afrikai témájú hazai publikációs tevékenységet teljes dimenziójában a kezdetektől máig./The African-Hungarian Union is a non-profit organisation that has created this electronic database for lecturers, researchers, students and for those interested. The purpose of this database is twofold; on the one hand, we want to enrich the research of Hungarian Africa studies with versatile and plentiful information, on the other hand, we are planning to discover Hungarian publications with African themes in its entirety from the beginning until the present day.

A RABSZOLGA-KERESKEDÉS AFRIKÁBAN.

ELNÖKI BESZÉD A SZENT-LÁSZLÓ-TÁRSULAT XIII-DIK RENDES KÖZGYŰLÉSÉN 1889 DECZEMBER 14-IKÉN BUDAPEST UJ VÁROS-HÁZA DÍSZTERMÉBEN.

A vallás érzelmeinek ápolása és megőrzése, valamint annak szellemében végzett tanítás által az ismeretek terjesztése: ez azon kettős szempont, melyből katholikus felfogás szerint kiindulnia kell minden tevékenységnek, mely a civilisatió áldásait terjeszteni és meghonosítani törekszik.

Az egyoldalúság itt is, mint mindenben, megboszulja magát. Az ismeretek felhalmozása még nem műveltség, ezek mellett a kedélyélet parlagon heverhet; a képzeletnek ábrándos túlcsapongása még nem vallásosság, mert hiányozhatik belőle az észszerű meggyőződés, a «rationabile obsequium», mely számot adni kész hitbeli meggyőződéséről.

Az ész- és a kedélyélet összhangzata: ez a valódi kultura. Az egyik teremti a tudo-

mányt; a másiknak nélkülözhetetlen előfeltétele a vallás.

Ez az életnek azon syntheticus felfogása, melyet a keresztény vallás kezdettől fogva hirdetett. És a midőn bátor hithirdetői által imádkozva és tanítva kereste fel a még gyermek népeket; midőn az egyszerű falusi templom mellé állította az elemi ismeretek szerény hajlékát; midőn a tudományos egyetemeken meghonosította a keresztény bölcsészet magasztos tanait, hogy ott, a hol az ész fénye világít, a szív melege neveljen is; midőn ezt a kereszténység a művelődési haladásnak minden fokán, minden phasisában tette és teszi ma is: csak egy a czélja, tudniillik: megteremteni a minden valódi kulturának alapjául szolgáló *keresztény világnézetet,* az egy élő Istentől származtatni le az élet szabályait, az erkölcsiség kútforrásait mélyebben keresni, a hol nincsen megalkuvás az emberek mindig hullámzó, mindig változó véleményeivel.

A kulturális életnek lehet számtalan fokozata, és csakugyan lépésről-lépésre ki lehet mutatni a haladás előmenetelét, a kultur-szegény, vad népektől kezdve a kulturgazdag nemzetekig; de azt is ki lehet mu-

tatni, hogy az egyház mindenütt és mindenben következetes maradt magához. Küzdött a pogány — és küzd a mai természeti bölcseletnek realisticus felfogása ellen, mely az idealis életnek lerontásában nyilvánul; de éppen úgy küzd, magasra tartván az emberiség örök rendeltetésének elvét, a fetischismus ellen is, és hithirdetői által Amerikában és Afrikában mintegy visszavarázsolja az első keresztény századok képét. Mindenütt csak egyet keres, és ez: *az ember;* keresi a négerben szintúgy, mint a művelt európaiban ; keresi a vadonban éppen úgy, mint a palotában.

Nem hisz a darwinisticus transformismusban, de hisz a kereszténység ujjászülő erejében; nem hiszi a praehistoricus kutatások phantasticus túlcsapongásait, melyek az összefüggéstelen hangokból nyelvet, a csordaéletből államalkotásokat, a fetischismusból vallást, a teljes kulturhiányból kulturát származtatnak; de hisz a tanítás erejében, mely a szunnyadó észt életre ébreszti, a műveletlen nyelvben rejlő gondolatoknak és érzéseknek alakot ad, azokat kifejti, rendezi és műveli; mely a társulási ösztönt családalkotásra használja fel, s így előkészíti

az államalkotásokat; mely a fetischismusban rejlő vallási érzéket nemesebb irányban fejleszti s mindezekkel megveti a valódi kulturának alapját.

Ez volt az egyháznak eljárása mindenkor, midőn a kulturának megalapításában vagy megőrzésében fáradott. Mindenütt abból a világnézetből indult ki, melyet isteni Alapítója hirdetett, és lépteit a civilisatió áldása követte.

Ha az evolutió elmélete szerint a népek magokra hagyattak volna, hogy önerejökből fejlődjenek: a civilisatió nem állana a mai magaslaton. Chinában megakadt; az afrikai fensíkon lakó népek milliói évezredeken át állandóan a legalantabb színvonalon maradtak.

Tények ezek, melyekre bátran hivatkozhatunk; igazságok ezek, melyeknek hatalma előtt meghajolt és kénytelen lesz ismét meghajolni Európa, midőn egy, ma még ismeretlen világrészben kitüzvén a civilisatió zászlaját, egy egész emberfajt kíván a kulturának megnyerni, a mely törekvésében az egyház közreműködését éppen úgy nem fogja nélkülözhetni, mint a hogy semmiféle államalkotás nem nélkülözheti a vallás-erkölcsi alapot.

[439]

Afrikát az európai kulturának megnyerni! Ez a jelszó, mely alatt Európaszerte megindult a mozgalom. Államok szövetkeztek e czélra és idealis, eddig csak a térképen érvényes területi felosztásokat tettek; szerződéseket kötöttek afrikai törzsfőnökökkel, egymás közt pedig az ott pusztító rabszolgakereskedésnek, mint a művelődés főakadályának megszüntetésére solidaritást vállaltak. Stanley, Emin, Wiszmann, Peters nevei köznyelven forognak.

A Szentatya szózata felrázta Európát közönyéből. Lavigerie, a feketék afrikai nagy apostola, hajlott kora daczára, fáradságos utazásokat tesz Európában, felolvasásokat tart, s a szíveket a sötét világrész üldözött, halálig kínzott négereinek részére megnyerni igyekszik. Nyugat-Európában pénzsegély gyűjtése végett egyesületek alakulnak. A hirlapirodalom nemes összhangzatban karolta fel e magasztos ügyet. Hazánk bíboros herczegprimása is már a folyó év első havában felhívta e nagy megváltási munkára az ország figyelmét s közreműködését. És én azt hiszem, hogy csak kötelességet teljesítek, midőn e díszes gyülekezetben elnöki felszólalásom tárgyául a civilisatió-

nak ezen új phasisát, a keresztény kultura terén fölmerült eme nagy és nemes czélu mozgalmat választottam, melyben az egyház is oly mélyen érdekelve van, meg levén győződve, hogy szavaim most sem fognak viszhang nélkül maradni, a mint máskor sem maradtak a nélkül az eszmék, melyek e társulat közgyűlésein időnkint felhangzottak.

*

Afrikában ma két elem küzd az uralomért: az islam és a kereszténység; amaz, hogy természete szerint romboljon; emez, hogy építsen és milliókat nyerjen meg a civilisatiónak. A harcznak kimenetele tehát a kereszténység nagy elveinek diadalát vagy bukását fogja jelenteni, és ezzel az európai hatalmak civilisáló törekvéseinek sikerét vagy meddőségét.

Meglehet, hogy az európai hatalmakat az érdek vezeti; meglehet, hogy sokakat a kalandoroknak sajátos, ábrándos vállalkozási viszketege csábít e titokteljes földre; meglehet, hogy e földrészben lappangó, csak sejtett kincsek gyakorolnak hathatós vonzerőt az emberek képzeletére, de még inkább

birvágyára, és így a kereszténye művelődés nagy eszménye csak másod sorban vagy még távolabb áll; de az bizonyos, hogy mindezeket megelőzőleg már ott voltak és ma, velök egyidejűleg ott vannak a keresztény hithirdetők, kik elhagyván mindent, a mi az ember előtt kedves lehet, csak egyet keresnek az idegen világrészben: a szenvedő embert; csak egy érdeket képviselnek: a vallás-erkölcsi keresztény kulturát; csak egy jutalmat kérnek és csak egy nyereséget várnak: a szunnyadó lélek ébredését, és ennek, valamint saját lelköknek számára az örök boldogságot.

Jelszavok a foglalás, de csak erkölcsi értelemben, — nem gyarmatosítanak, nem kereskednek, nem kutatják a jövedelmi forrásokat. Czéljok a négereket, kiknek millióit még eddig senki meg nem számlálta, ősi fészkökben fölkeresni, őket tanítani, nevelni, fentartani és kiművelni, hogy Afrika legyen és maradjon az afrikaiaké, s hogy ne jusson a szegény néger az amerikai szerencsétlen indusok sorsára. A keresztény kultura csak mintegy élesztő legyen, mely milliókat áthatván, az emberiséget egy új, egy művelt családdal gazdagítsa!

A katholikus egyház küldetésének ez az idealis felfogása, tekintve az eszközöket és a czélt, nem azonos ugyan az e világrészben érvényesülést kereső hatalmi törekvésekkel; de az isteni Gondviselés éppen az emberi természetben fekvő anyagi érdekszeretet által mozdítja elő örök terveinek valósítását: azért kik Afrikában az islam ellen fegyverrel küzdenek, bár közvetve, de mégis tesznek szolgálatot a keresztény civilisatió nagy eszméjének.

Magasztalólag kívánom már itt előzetesen kiemelni, hogy az európai hatalmak nyiltan bevallják annak szükségességét, hogy Afrikában európai, és pedig keresztény kultura létesítendő. — Minden vivmány, melyet fegyveres erővel küzdenek ki, az islam visszaszorítását jelenti; ellenben minden vesztett csata maga után vonja a keresztények lemészárlását a mohamedánok részéről, és a mi a legborzasztóbb, — a rabszolga-kereskedés intensivebb felburjánzását.

Ez tehát nem pusztán hatalmi kérdés, hanem a keresztény humanitás és civilisatió kérdése is. Az a kérdés: vajjon a szegény négerek milliói kereszténnyekké legyenek-e az európai hatalmak védszárnya alatt? vagy kipusztíttassanak-e a mohamedán arabsok em-

bertelensége és állati vadsága által? és Afrikának gazdag és tömör népességű fensíkjai a Saharához hasonló sivatagokká legyenek?

A német kanczellár e felfogást határozottan ki is nyilvánította: «Az európai missiók és a kereskedelmi gyarmatok ellen intézett támadások — úgymond — azt a benyomást teszik, hogy azok szoros összeköttetésben állanak egymással, és bizonyítják, hogy a mohamedán népek közt egy mélyen járó mozgalom van, melynek czélja reactiót idézni fel minden keresztény és civilisatorius törekvés ellen, jelesül a rabszolga-kereskedés terén»*

Előbb tehát az islam visszaszorítása, azután a keresztény kultura; előbb a rabszolga-kereskedés megszüntetése, azután a civilisatio; előbb a szegény négerek felszabadítása, azután a keresztény intézmények meghonosítása! Oriási feladat! Hosszú idők, századok munkája ez! Sok küzdelem, sok pénz és lankadni nem tudó állhatatosság kivántatik hozzá! — de mindezeknek előfeltétele a szeretet érzete, az irgalom elhagyatott, vérig kínzott és pusztításnak kitett embertársaink iránt!

* Afrikai fehérkönyv 27. sz.

[444]

A néger is ember!

` A természet a négert feketének alkotta, de erősnek és életképesnek, a ki az élet viszontagságaival megküzdhet. A szépség fogalma viszonlagos levén, a néger csontos alakja és fekete bőrszine feletti itélet, rokon- vagy ellenszenvünk is csak a megszokottság vagy szokatlanság arányához módosul. Stanley beszéli, hogy midőn Afrika belsejét, hol két évet töltött, elhagyta, szemei hozzászokván a sötét bronz színhez, midőn az első európai fehérekkel a tengerparton találkozott, azok neki már nem tetszettek, halvány arczaik visszatetszést keltettek benne, betegeknek, mintegy a sír szélén állóknak, szinte phantomoknak nézte őket.

Észszel és szívvel megajándékozva lévén, mindkét irányban fejlődésképes és a műveltségre alkalmas. Régóta megszűnt az előitélet, mintha a néger nem volna eredeti vadságából kiemelhető.

Az amerikai abolitionalisták felszabadított négerekből alapították meg Afrikában a Liberia köztársaságot, melyet az Unio már 1847-ben független államnak kiáltott ki. Ez a kis néger állam csakhamar virágzásnak indult. Roberts, az első köztársasági elnök, né-

ger volt. Stephen Allen Benson, a második fekete köztársasági elnök, 1862-ben Európában utazást tett s művelt modorával általános feltűnést keltett, Edward Wilmot Blyden, a néger író és 1885-ben a Liberia nevű szabadelvű párt elnökjelöltje, az angol művelt körökben ismeretes és kedvelt egyéniség, a ki Brougham, Gladstone és más kitünőségekkel közelebbi viszonyban állott. Ő az, a ki fajának jövőjében bízik, a ki 1881. január 5-én Monroviában (Liberia köztársaság fővárosában) beszédet tartván, néger fajrokonainak szellemi képességét feltüntette és konstatálta azoknak különös hajlamait a mathematikai és a classicai tudományok iránt. — Liberia köztársaságban a hivatalos nyelv az angol, mig Közép-Afrikának irodalmi nyelve az arabs; és Dr. Barth csakugyan Közép-Afrikában találta Aristoteles, Plato, Hippocrates arabs fordítását.

A német katholikusok mult évi nagygyűlésén megjelent P. Geyer hithirdető, magával hozván két néger növendéket, s bemutatván őket, így nyilatkozott a négerekről:

«A négert a művelődésre képtelennek mondják. Ez tévedés. Vannak köztök igen tehetséges egyének. Nálunk vannak, kik külön-

féle európai nyelveken folyékonyan beszélnek és írnak. Van egy áldozárunk, ki hittudori ranggal bír. Természetes, hogy a négert az ő természetére való tekintettel kell nevelni.»

Az ország bíboros herczeg-primása folyó évi január 30-án kibocsátott pásztorlevelében a Cincinnatiban megjelenő *Wahrheits-freund* czímű lap után közli eredményét annak a nemzeti gyűlésnek, melyet a négerek ez év január 1-én Washingtonban tartottak: «Mindenekelőtt hódoló feliratot intéztek a pápához s apostoli áldását kérték. Küldöttségileg üdvözölték a köztársaság elnökét, a ki szívesen fogadta őket. A gyűlésen különféle dolgokról tárgyaltak, úgymint: a gyermekek neveléséről és oktatásáról, az ipar tanulásáról és gyakorlásáról, az iskolák jövő gondozásáról. Előadták, hogy a katholikus négerek már husz plebániatemplomot, ugyanannyi plebániai iskolát, hatvanöt másnemű iskolát és nyolcz árvaházat építettek; hogy az iskolákban ötezer néger gyermek nyer oktatást, az árvaházakban pedig háromszáz árva tartatik fenn; végül hogy százötven néger leány tette le a kolostorokban a szerzetesi fogadalmat. »

A szellemi képességhez csatlakozik az ér-

zelmek mélysége, mely majd a szeretetnek megható nyilvánulásában, majd a vadság iszonyú szenvedélyességében tűnik fel.

Az utazók megragadó módon vázolják az anyai és gyermeki mély szeretetet, melyet az islam által még meg nem mételyezett törzseknél észleltek. Raffanel a negyvenes években Senegambiában utazván, ezeket írja : «SajnáIattal kell beismernem, hogy véleményem szerint, ha az európai és afrikai anya közt hasonlat tétetik, a mérleg az utóbbinak előnyére dől, és nem volna nehéz bebizonyítani, hogy a művelt világban az anyai szent kötelmek teljesítése hanyagabb, mint Afrikának vad törzseinél.»*

Nem ritkák az esetek, hogy a gyermek megtakarított pénzén nem önmagát, hanem anyját váltotta ki. — Nem lehet nagyobb sérelmet a négeren elkövetni, mint ha anyját gyalázzák. «Üss engem, — kiáltott ellenségének egy Mandingo — de ne szidalmazd anyámat. »**

Livingstone állítja, hogy a néger Isten helyett «óh anyám! » felkiáltással szokta örömét

* Reise in Senegambien 1843—44. 38. 1.

** Die Naturvölker von Dr. WILHELM SCHNEIDER 1886. 288. 1.

vagy fájdalmát jelezni. *A* néger «anyjának könyeire» esküszik; az anyai szeretet pedig oly forró, hogy gyermekének elvesztése miatt öngyilkosságra is képes. Cameron látta egy rabszolgacsoportban, hogy egy anya sok egyéb nagy teher mellett már meghalt gyermekét is vitte ölében. — A legnagyobb tiszteletnek kifejezése, midőn valakit «öreg atya» vagy «öreg anya» megszólítással illetnek. — Testvérek vagy szülék és gyermekek sohasem hagyják el egymást, hacsak a legkisebb remény mutatkozik is a segély sikere iránt. Az egy hajóhoz lánczolt négerek a legbensőbb barátsággal csüggnek egymáson.

Winterbottom beszéli, hogy ültetvényes barátja egy estén találkozott egy négerrel, a ki kis dobozt vitt. Megkérdeztetvén annak tartalma felől, azt válaszolá, hogy a dobozban egy hajós bajtársának szíve van, melyet a közellevő ültetvénybe visz a végből, hogy ott lakó barátjai az elhunyt felett sírhassanak. *

Johnston a Kongó négerekről írja: «Én a kongói benszülötteknél mindenütt annyi bizonyítékait találtam a valódi részvétnek,

* Nachrichten von der Sierre-Leonaküste 274.

hogy én őket gyengédebb érzelműeknek tartom, mint a tengerparton lakó, elfajult négereket.»*

De az éremnek van sötét hátlapja is, — és ez annak az eredeti vadságnak kitörése, mely a bálványimádó és babonás népeknél uralkodó szokásokkal rendesen együtt jár, de melyet, különösen az afrikai négereknél, a berontó idegenek kegyetlenségei, csábításai fokoznak, s itt-ott a megtorlásnak jellegét viselik magukon.

Csak néhány ily rettenetes példát kívánok felhozni.

A győzedelmes néger fetischének tiszteletére vad őrjöngés közt öli meg ellenségeit, és azt hiszi, hogy nem hozhat kedvesebb áldozatot, mint ha ellenségét megöli. Törzsfőnökök halálakor, valamint az ünnepélyeken, például: aratáskor, halotti torokban, sok embervért ontanak. Egy hittérítő tanúja volt egyik törzsfőnök temetésének, mely alkalommal húsz néger rabszolga elevenen temettetett el. — Egy törzsfőnök meglátogatta a hittérítőt, kit a látogatás viszonzására azzal akart buzdítani, hogy tisztele-

* JOHNSTON : Der Kongo 70. 1.

tére a háza előtt nyolcz élő nőt fog megégettetni.

Ezek a vadságnak kétségtelen bizonyítékai; de annak nem csekély része, a fetischismussal összekötött babonaságon kívül, ama rémtetteknek is tulajdonítandó, melyeket a rabszolga-vadászat és a rabszolga-szállítás alkalmával elkövettek és ma is elkövetnek, — azelőtt a magokat keresztényeknek nevezett európaiak, ma pedig a mohamedán és az elfajult benszülöttek nyereségszomja. Innen a sok utazó által jelzett megbízhatatlanság és a kétszínűség, az alattomos bosszúvágy és a kegyetlenségre való hajlam.

Hajmeresztők ama tudósítások, melyeket katholikus és protestans hittérítők, valamint minden gyanún felül álló komoly férfiak, utazók és tudósok a rabszolga-kereskedéssel összekötött kegyetlenségekről hoznak. Sokszor nagy megerőltetésbe kerül a leírásokat végig olvasni; s midőn ezekből csak néhány jelenetet kivánok ismertetni, feladatom legnehezebb részéhez jutottam.

Nem óhajtok a rég elmult időkre visszamenni, a mikor egyes keresztény kormányok beleegyezésével a rabszolga-kereskedés, mint a dolog természetében fekvő nyereséges üzlet,

Afrika és Amerika közt meg volt engedve, — hiszen a néger nem tekintetett embernek; a mikor még Erzsébet angol királynő alatt Hawkins, midőn Sierre-Leonából visszatérvén, ünnepélyesen fogadtatott és ennek indokául az mondatott, «hogy részint fegyverrel, részint más eszközökkel legalább 300 négert és más árúczikkeket ejtett hatalmába. » Nem kívánom azon számtalan lelketlenségeket elősorolni, melyekkel ezelőtt a tengerparti fekete lakókat lelkileg és testileg megrontották, és azután szabadságuktól megfosztván, örökös rabszolgaságba hurczolták. Nem akarom a rabszolga-kereskedésnek több mint háromszázados, nyomorral és átokkal jelzett phasisait megvilágítani. Csak a jelen időket — és pedig, a mit hangsúlyozni kívánok, túlnyomólag szemtanú, kiváló tudósok értesítései nyomán — kívánom ecsetelni, hogy átérezzük, mennyire jogosult a vészkiáltás, mely egy, kiirtásra szánt, szegény emberfaj részéről Afrikából hozzánk áthangzik.

A rabszolgának elhurczolt szegény fekete, a ki legbensőbb szeretettel csügg anyaföldén, kénytelen annak örök időkre búcsut mondani; szülék, gyermekek, testvérek, kik egymást átkarolván, égre-földre kérnek kegyel-

met, a durva erőszak eszközeivel, csont- és velőig ható jajkiáltások közt szakíttatnak el egymástól, örökre kiragadtatnak mindenből, a mi nekik kedves volt. A semmi rosszat nem sejtő afrikai hol ravaszság és árulás révén kerül ellenségeinek kezébe; hol a vállalkozóval szövetségre lépő, elfajult szomszéd törzs segedelmével hurczoltatik el. Védetlen falvak felégettetnek, nők és gyermekek legyilkoltatnak, vagy összekötve, mint állatcsorda, elhajtatnak. — Rabszolga-vadászatra szövetkezett banditák, kiknek lelke oly fekete, mint a sötét éj, kik a leggyalázatosabb tettekre képesek, és az irgalom legcsekélyebb gerjedelme ellen is meg vannak edzve, berontanak népes helységekbe, körülkerítik az alvó négerek kunyhóit, vad ordítások, az éjjeli orvtámadással járó ijedelem és rettentő zavar közepett, lángtengerben, a melynek fényénél a villámló fegyverek és halálos félelemtől eltorzított arczok irtóztató jelenetet képeznek, — lánczra fűzik szánalomra méltó áldozataikat. Az erősebbeket ütlegekkel és véröket ontva hajtják igájokba. Az öregeket és betegeket, mint érték nélküli árúkat, tekintetre sem érdemesítik, és sokszor, ha jajgatnak, örökre elnémítják őket.

És mi vár e szerencsétlen emberekre ? — Az erős testalkatú férfiakra, kiket becses zsákmányként tartanak, — rabláncz és ostor; a nőkre a meggyalázás; a gyermekekre a lelki nyomor.*

Livingstone, kinek sírját a westminsteri apátságban Lavigerie bíboros fölkereste, kiről a Princesshallban tartott beszédében azt mondotta: «Önök őt legnagyobb embereik közé temették, és jól tették, mert Livingstone bátorsága, fenkölt szelleme és önmegtagadása által e századnak és Angolhonnak dicsőségére vált »— Livingstone, mondom, a missiókról írt munkájában felkiált: «Bár volnánk képesek kimerítő leírását adni a rabszolga-kereskedés iszonyatosságainak és csak megközelítőleg is meghatározni, menynyi emberélet esik annak minden évben áldozatul. Mert meg vagyunk győződve, hogy ha csak fele annak, a mi történik, köztudomásra jutna, akkor az emberek érzelmei oly mélyen felháborodnának, hogy ez emberhussal kereskedő, ördögi üzletnek minden körülmények közt véget vetnének. De sem nekünk, sem másoknak erre vonatkozó-

* Serpa Pintos : Wanderungen durch Africa. I. k. 237. 1.

lag kellő statistikai adataink nincsenek. Az áldozatok, kik elhurczoltatnak, csak kis részét képezik a szerencsétleneknek. Képzeletünk sem volt e kereskedés természete felől, mignem azt a tettek színhelyén észlelhettük. Azokon kívül, a kik elhurczoltatnak, ezrek öletnek meg, vagy sebeikben vagy éhen halnak meg. Ezren vesznek el a gyilkos háborúban, mely a benszülött törzsek közt dúl éppen abból a czélból, hogy a legyőzötteket a rabszolga-kereskedőknek kiszolgáltathassák. A számtalan csontváz, melyeket a sziklák közt, vagy az erdőkben a tavak partjain, vagy a használt utakon találtunk, — mutatják, mily embertelennek kell lennie annak a kereskedésnek, melyet itt emberekkel üznek.»*

Nachtigal, ki Afrika belsejében utazott, részletesen leírja a razziát, a mikor egy védtelen falu megtámadtatik: «Nehéz sebesültek vonszoltatnak ki a bozótból, a hová menekültek, és megöletnek; elalélt asszonyok és leányok huzatnak ki rejtekeikből, s nem ritkán elkeseredett harcz dúl a miatt: kié legyen a préda? Fiatal leányokon és gyermekeken,

* Livingstone: Neue Missionen. II. k. 166. 1.

daczára fekete bőrüknek, észrevehető volt az elhalaványodás, mert borzadtak a rájok következő bánásmódtól. — Gyenge csecsemők irgalom nélkül szakíttatnak el anyjok kebelétől. » *

Egy rabszolga-karavánnak szemlélése a művelt és érző egyénre a legkínosabb hatást gyakorolja. Mint vándorló csontvázak tántorognak a szerencsétlenek, férfiak, nők és gyermekek össze-vissza, gyakran majdnem teljesen meztelenek. Visszataszító nézni a szennyes arczokat, a beesett szemeket, a kiálló pofacsontokat, és rajtok a nyomor s éhség nyomait. A piszkos szürke színű bőrt számtalan redő borítja, a csontokat csak az inak tartják össze. — Látni lehet férfiakat, a kiknek lábikrája oly vékony, mint egy gyermek karja. Kiaszott nők a hosszú útban kimerülvén, félholtan hagyatnak hátra martalékul a vadállatoknak, vagy két férfiúnak vállaira kötve hurczoltatnak rendeltetésök helyére. **

Stanley — kinek neve ma ismét Európa-szerte visszhangzik, — maga is látott egy

* Nachtigal: Sahara und Sudan. II. k. 645. 1.

** Baron von der Dekens: Reisen in Ost-Africa. Bearbeitet von Otto Kersten. I. k. 79. 1.

ilyen rabszolga-szállítást. A négerek csoportokban ültek, mogorván, mozdulatlanul, néma megadással; mások sátrakban feküdtek és aludtak; nem lehetett egyebet látni hosszú, kiaszott testrészeknél, és számtalan elcsenevészett gyermeket. Midőn a rabszolgákat közelebbről megtekintette, látta, hogy legtöbben lánczokkal voltak egymáshoz fűzve, a fiatalabbak fejei fából készült, «Schebá»-nak nevezett kalodába voltak szorítva, hogy ne mozoghassanak. A tíz éven felüli gyermekek vékonyabb lánczokat viseltek lábaikon; az anyák mellökön keresztülfont lánczok közt hordozták csecsemőiket. — A rablók magok beszélték, hogy 3000 négert kerítettek hatalmukba, e czélból 118 falut pusztítottak el, s azon a területen, melyen áthaladtak, egy év alatt öt ilyen rabszolga-vadászat tartatott.

«Ha az ember útjában, mely Közép-Afrikába vagy egy rabszolga-vásárra vezet, eltévedne, azt csakhamar megtalálná, mert az utak a néger rabszolgák csontjaival vannak meg jelölve» — mondja Lavigerie bíboros. Évenkint körülbelül 400,000 néger esik áldozatul.

A rabszolga-vásáron még undokabb jelenetek fordulnak elő, mint útközben. A szegény négerek, mint az állatok, kiállíttatnak;

a vevők megvizsgálják lábaikat kezeiket, fogaikat, szóval, minden testrészüket; különösen azért, hogy meggyőződjenek, mily szolgálatokra volnának használhatók. Alkudnak az ár felett, mintha az nemis volna ember. Ha megtörtént a vásár, a néger testestül-lelkestül átmegy a vevő birtokába. Semmire sincs többé tekintet; — nem a vér kötelékeire, mert irgalom nélkül választatnak el atya, anya és gyermekek, férj és nő, daczára minden jajgatásuknak, minden könyeknek. — Kebelrázó, szívszaggató jelenetek fordulnak elő ilyen vásáron, annyira, hogy a kő is megindulna; de a rabszolga-kereskedő szívtelen és érzéketlen, mert hiszen csak árúczikket adott el és vett!

Livingstone, ki 1873. május 1-én emberfeletti munkálkodásában, mint egy bátor katona a harcztéren, a déli Tanganjika táján halt meg, úti naplójában a következőket jegyezte fel: «Midőn a rabszolgaság felől nyilatkozom, félek, hogy az igazság megett maradok, nehogy túlzásról vádoltassam, és mert félek, hogy olvasóimnál hitelre nem találok, ha a teljes igazságot kimondom. A jelenetek, melyek szemeim előtt játszattak le, az események, melyeket megéltem, oly borzasz-

tók, hogy hiába igyekszem azokat emlékemből eltávolítani. — Éjjelenkint felugrottam ágyamból, ha eszembe jutottak az embertelenséget — Ha csak fele ismeretes volna a kegyetlenségeknek: az irgalom olyannyira felköltetnék az emberekben, hogy bármily nagy áldozatok árán is a rabszolga-kereskedés megszüntetésére törekednének.

Nem csoda tehát, hogy a Közép-Afrikában élő nagy néger családok napról-napra fogynak , és ha az embertelen négervadászatok elé nem gördíttetnek akadályok, e faj nem hosszú idő múlva teljesen ki fog irtatni. — Az irtás lépésről-lépésre halad s mindinkább Afrika szívébe nyomúl; minek következtében az utazás a távoli vásárokra mindinkább nehezebbé válik, a rabszolgáknak alig nehány százaléka ér oda, nagyobb része útközben elvész.

Minthogy a tenger partjait az európai hatalmak elzárták, a rabszolga-kereskedés vagy teljesen megakadályoztatott vagy legalább is meg van nehezítve, s így az inkább a szárazföld felé veszi irányát; tehát hosszabb az út, több a szenvedés, több a veszteség, ennélfogva megdrágultak az emberi árúczikkek is. Azért a hajtók nemis sokat törődnek

azzal, ha az elfogott szegény négerek megtizedelve érkeznek rendeltetésök helyére, mert annál nagyobb árt kapnak értök.

Mióta Sudan elveszett és a Máhdi ott zsarnokoskodik, a rabszolga-kereskedés új lendületet nyert. — Mily közönyösen teszszük le a lapokat, melyek az angolok vereségét és a Máhdi előnyomulását rovatozzák naponkint, s nemis gyanítjuk, mennyi nyomorral van mindez egybekötve! — A hittérítők minden fáradsága tehát eredménytelen volt, a civilisatió megsemmisítve, sok száz keresztény lemészárolva és több százezer néger rabszolgaságba hurczolva, — ezek az islam előnyomulásának szomorú következményei!

A régi embertelen kereskedést most az arabs mohamedán fanatismus váltotta fel. Szójárássá lett Keleten: «Egy töröknek árnyéka egy századra terméketlenné teszi a földet.»*

Valóban, minden kiszárad ott, a hol a fanatismus és fatalismus kiöli a szabadságot, az irgalmat, a nemes érzelmeket; önmaga nem levén képes civilisatiót teremteni, nemcsak lerontja azt is, a mit talál, hanem kiirtván a négert,

* L'assaut des pays negres 24. 1.

sivataggá tesz egy egész világrészt! «Az islam, mely követőit szívtelen megvetéssel tölti el a hitetlen pogányok — és fanatikus gyűlölettel a keresztények ellen, egész Sudanban támogatja az átkos embervásárlást, majd nyilt, majd hallgatag beleegyezésével a török igatóságoknak. A mohamedánok a pogány négert rabszolga-szükségleteik fedezésének bő forrásául tekintik. »*

Pedig Sudan és a Niger folyó közt ma körül-belül 60 millió mohamedán lakik, és ez teszi a küzdelmet oly felette nehézzé; mert eltekintve attól, hogy az arabs mohamedán a meghódított törzseket az érzékiségnek kedvező tanai által hamar assimilálja, ott politikai és kereskedelmi szempontból is korlátlan hatalmat gyakorol. Az islamra áttért néger eredeti természeti jó tulajdonságaiból kivetkőzvén, csak a vadságban mulja felül mohamedán tanítóját.

A négerből lett mohamedán megközelíthetetlen, a Korán nem bír reá nézve javító hatással, sőt a bálványimádásra amugy is hajlandó emberfajt még inkább babonássá teszi. A Koránból, például, ki akarja olvasni

* Schneider i. m. 337. I.

jövő sorsát, felhasználja mondatait, mint védszert a bekövetkezhető veszély ellen; a Koránt odaállítja fetische mellé és imádja; gyógyerőt tulajdonít neki, leír belőle néhány fejezetet, a papirt megfőzi és a főzetet megiszsza, s ha a gyógyulás nem következett be, azt hiszi, hogy az ördög akadályozta meg.

Ellenben a még romlatlan néger az európai befolyásnak inkább enged; lelke olyan, mint a viasz, mely könnyen idomítható.

Az islamban és követőiben találnak támogatást azok a rablók, kik a borzasztó négerrazziákat rendezik, a karavánokat kisérik, a vásárlásokat közvetítik. Ezekkel szemben a lőfegyvereket vagy nem ismerő, vagy nélkülöző szegény négerek védelem nélkül állanak.

A legsiralmasabb az, hogy e rablóbandákhoz, a pénz és pálinka által elaljasított, benszülött négerek is csatlakoznak, a rablóknak vezetőkül szolgálnak, ravaszság által saját fajrokonaikat vesztökbe csalják, és ekként nagy tényezőként szerepelnek hazájok romlásában. — Afrikának legnagyob része a Saharával, a tulajdonképeni Közép-Afrika le a déli szélesség huszadik fokáig e rabló csapatok garázdálkodásainak van kitéve. A leg-

ujabb jelentések szerint az egyenlítő körül fekvő tartományok tetemes része Stanley és, Emin visszavonulása után az arabs mohamedánok hatalmába jutott. Benszülött törzsek harczolnak egymás ellen, és a törzsfőnökök nem egyszer saját alattvalóikat elárulják és elárusítják.

A seb tehát oly mély, hogy annak gyógyítására a benszülöttek mit sem tehetnek, mert a rabszolgaságot ők is mint magától érthető dolgot tekintik.

Felszabadítani ez iszonyú nyomás alól egy egész világrészt: óriási feladat! S mégis az isteni Gondviselés e nagy munkára a keresztény Európát hívja. Ez az emberiségnek, ez a civilisatiónak, ez nem pusztán az érdeknek, hanem a szeretetnek is kérdése.

Jelen előadásom keretét túlhaladná, ha századokra nyúlnék vissza, melyekben e világrész először nyilt meg Európa előtt, s melyekben a keresztény hithirdetők önfeláldozó munkássággal igyekeztek tért foglalni. — Elő kellene sorolnom az alapítványokat, melyeket buzgó magyar főpapok tettek; a gyűjtéseket, melyek egyházmegyénkint rendeztettek és ma is rendeztetnek az afrikai missiókra. Áttekintését kellene nyujtanom a kisérletek-

nek, melyeket egyes tudósok, tudományos társulatok, keresztény emberbaráti egyesületek tettek arra nézve, hogy Afrika belsejébe hatolhassanak. — Mindez igen vonzó, nagyon tanulságos és hálás foglalkozás volna!

Mellőzve a multat, csak az újabb kor törekvéseit és a jelen helyzetet kívánom lehető rövidséggel leírni.

Livingstone és Stanley útleírásai arra indították 1876-ban a belga királyt, hogy egy nemzetközi szövetséget létesítsen, mely «megnyissa a civilisatiónak földgömbünk ama részét, hová az még el nem jutott, és eloszlassa a sötétséget, melyben az emberiségnek ott lakó tagjai sinlenek». A szövetség e programmja tüzetesen találkozik a római Szentszék régi törekvéseivel, mely már megelőzőleg abban nyilvánult, hogy a szétszórt erők egyesíttetvén, a siker jobban biztosíttassék. Az algiri hithirdetők már ekkor hatásos tevékenységet fejtettek ki. — A brüsseli nemzetközi szövetség állandó dicsőségére fog szolgálni, hogy megjelölte Európának az útat, melyen haladnia kell, és hogy kezdeményezésével számtalan vállalkozónak, lelkesülő katonáknak, komoly kutatásra hajlandó tudósoknak alkalmat nyújtott e ne-

mes czélra tehetségeiket s magokat felajánlani.

De e szövetség csak fél munkát végzett; mert bár a kereszténység hirdetőinek működését nem akadályozta, mégis kijelentette, hogy kizárólagos feladata: a tudomány, a kereskedelem és az ipar terjesztése.

Határozottabb állást foglalt az 1884-ben Berlinben tartott afrikai-értekezlet. Itt is ugyan előtérbe állíttattak a hatalmi érdekek és a kereskedelmi szempontok; de már mintegy előre vetette fénysugarait azon erkölcsi actio, mely ma Európát annyira felvillanyozta és a mely annyi nemes hévvel — a kulturalis szempontok hangsúlyozásával — az afrikai continens felszabadítását tűzte ki czélul.

Ezen értekezleten a német kanczellár programmbeszédében az összes hatalmak nézeteivel találkozott, midőn kijelentette, mint közóhajt, hogy az «afrikai benszülöttek a civilisatiónak megméressenek az által, hogy a földrész belseje a kereskedelemnek megnyittassák, s lakóinak eszközök nyújtassanak a tanulásra; hogy a missiók tevékenysége és a hasznos ismeretek terjesztésére szolgáló vállalatok támogatást nyerjenek, a rabszolga-

ság és általában a rabszolga-kereskedés meg-szüntettessék».

Érdekesnek tartom itt megjegyezni, hogy azon indítvány ellen, hogy a missiók elé a *«keresztény»* jelző tétessék, csak egyetlen ellenmondó felszólalás történt; — könnyen eltalálható, melyik részről. De az értekezlet azt megtartatni kívánta.

Az értekezlet határozatait 1885. február 26-án délutáni 3 és fél órakor tizennégy hatalmasság, köztök a török porta is, aláírta.

E határozatokból a tárgyamra vonatkozó IV**.** fejezet 6. czikke így hangzik:

«Az összes hatalmak, melyek a nevezett területen fenségi jogokkal vagy befolyással bírnak, kötelezik magokat, hogy a benszülött négerek fentartása, erkölcsi állapotuk és anyagi életviszonyaik javítása felett őrködnek; hogy a rabszolgaság és különösen a négerkereskedés elnyomására közreműködnek; továbbá hogy minden vallási, tudományos vagy jótékony vállalatot, mely a kitűzött czélokra törekszik, vagy arra szolgál, hogy a benszülöttek oktatásban részesüljenek és a civilisatió jótéteményének megértésére s becsülésére vezettessenek, — minden nemzetiségi vagy vallási különbség

nélkül támogatnak és kedvezményekben részesítnek. A *keresztény* missiókat, a tudósokat és kutatókat kíséretökkel, tulajdonukkal és gyűjteményeikkel együtt különös védelmökbe veendik.»

A rabszolgaságot illetőleg a 9. czikk ekkép szól:

«A népjog alapelveivel egyezőleg, a mint azok az aláírt hatalmak által el vannak ismerve, s a melyek értelmében a rabszolga-kereskedés tiltva van, következéskép minden vállalat, mely szárazon vagy tengeren a rabszolgát a kereskedés tárgyává teszi, hasonlókép tiltva van: a hatalmak, melyek a Kongó területen fenségi jogokat vagy befolyást gyakorolnak, kijelentik, hogy e területet sem vásárként, sem átmeneti útnak használni nem engedik a végett, hogy arra rabszolgák szállíttassanak, tartozzanak azok bármely népfajhoz. — Az összes hatalmak kötelezik magokat minden lehető eszköz felhasználására oly czélból, hogy a kereskedés megszünjék, és büntetni fogják azokat, kik ezt űzik.»

Sajnos, hogy az értekezlet nem fektetett súlyt a szeszes italok kitiltására, vagy legalább is arra, hogy azok magas vámmal sújtassanak. Mert épen ezen italok élve-

zete által fajulnak és satnyulnak el a szegény négerek nemcsak testileg, hanem lelkileg is. — Az arabs muzulmán kárörömmel nyújtja azokat nekik. Vallásának tilalma reá nézve is csak a Koránban van. Ezen italok megmérgezik a négereket és állatokká alacsonyítják le. Az utazók és hittérítők egyhangulag állítják, hogy azok képezik a civilisatiónak egyik főakadályát.

Az értekezlet határozatainak következményei csakhamar érezhetőkké váltak, mert a tengeri kikötőkben, melyeket a hatalmasságok hajói elzártak, megszünt a rabszolgakereskedés.

Ez azonban két irányban bizonyult be hézagosnak. Egyik az: hogy most a rabszolgakereskedés inkább a szárazföldnek vette útját, hol a mohamedán arabs hatóságok nyilt vagy leplezett támogatásával vagy elnézésével találkozik, s ekként nagyobb mérveket ölt. A másik az: hogy a kereskedők ravaszsága már nem egyszer kijátszotta vagy félrevezette az európai hajók éber figyelmét.

Minden képzeletet felülmúlnak a kegyetlenségek, melyeket a csempész hajókon észleltek az európai hajók szigorúan vizsgáló parancsnokai, mert daczára a szigorú rend-

szabályoknak, nem egyszer sikerült egy-egy rabszolga-karavánnak a kikötőt elérnie. Itt aztán készen állanak a rabszolgák szállítására szánt hajók, melyekben egymás mellé fektetve és deszkákkal vagy gyékényekkel letakarva zsúfoltatnak össze a szegény négerek, és alig jut egynek-egynek annyi hely, hogy megmozdulhasson. Ha véletlenül egy ellenőrző hajó a láttávlatban megjelen, azonnal, a legnagyobb sietséggel, készen álló ládákat raknak a szerencsétlenekre. Van a kalózoknak gyakran kettős fenékkel ellátott hajójok is, melynek alsó részébe lefektetve szoríttatnak be a rabszolgák. — A rendszabályok a kalóz-hajókra nézve oly szigorúak, hogy elfogatásuk esetén a vezető személyzet minden irgalom nélkül felakasztatik az árboczokra. Ezt kikerülendők, veszély idején a hajónak a szegény rabszolgákkal megtömött alsó részét a legnagyobb hideg-vérűséggel víz alá bocsátják, hol mindnyájan elvesznek. Az ily borzasztó módon megölteknek hullái azután a vállalkozó által iszonyú káromkodások közt a tengerbe dobatnak és az üzem tovább folyik.

Ilyen és ennyi szenvedések elhárítására, úgy látszik, az emberi hatalom elégtelen; és

az isteni Gondviselés, mely alkalmas órában alkalmas eszközökről is gondoskodik, felébresztette Európa szunnyadó lelkiismeretét.

Dicsően uralkodó Szentatyánk, XIII. Leo pápának szava volt a vészjelző, mely Európát egy egész világrész szenvedéseire figyelmeztette. — Nem magán érdek, nem a dicsőség káprázata, nem a hatalom fénye, nem a kereskedés, nem a tudósok és utazók kutatásainak sikere, — noha ez utóbbiaknak nagy becsét senki sem érzi és méltányolja annyira, mint éppen Ő; hanem az ember, egyedül az ember állott a Szentatya szemei előtt, midőn a Braziliában dívott rabszolgaság eltörlése alkalmából az ottani püspökökhöz így szólott:

«Bár mindazok, a kik hatalommal vagy befolyással dicsekedhetnek; mindnyájan, kik az emberiség jogait szenteknek tartják; mindnyájan, kik a katholikus vallás terjesztése iránt érdeklődnek, — együttesen minden erejűket a gyalázatos és bűnös rabszolga-kereskedés elnyomására, megakadályozására és teljes megsemmisítésére fordítanák! »

Európa, mely a lapok útján csak szakadozott hireket vett Livingstone, a nemes emberbarát szomorú végéről, Stanley és

Emin önfeláldozó működéseiről, vagy Gordon sikertelen és dicső halállal befejezett erőlködéseiről, — nemis gyanította, mily irtóztató eseményeknek voltak azok tanui, és a civilisatióra mily pótolhatatlan veszteséggel járt megveretésök! — Európa csak most a Szentatya szózatára indult meg, csak most terjesztette ki figyelmét a szenvedő emberiség e nagy családjának sorsára.

Fokozódott az érdeklődés az által, hogy Afrikának primása, Lavigerie bíboros, aggkora daczára, Rómába utazott, hogy kikérje a Szentatya áldását a megindítandó rabszolgaellenes nagy vállalatra. Bejárta Parist, Brüsselt, Londont, beszédeket tartott mindenütt, élénken lefestve a négerek szenvedéseit, — buzdított, kért és könyörgött.

Fáradozása nemis maradt siker nélkül; mert a társadalom minden osztályából, valláskülönbség nélkül, előkelők, polgárok, munkások, férfiak és nők nemes lelkesedéssel karolták fel ezen ügyet, egyesületeket alakítottak, adományokat gyűjtöttek, s alig mulik el nap, mely híreket ne közölne a lelkesültségről, a mely Európát és Amerikát megragadta.

Ennek és kiválóan azon aggasztó híreknek, melyek Stanley és Emin visszavonulá-

sát jelezték, — ezen általános mozgalomnak engedve, ma harmad ízben gyültek egybe Brüsselben az európai hatalmak, és senki sincs, a ki ne óhajtaná, hogy most már erélyes rendszabályok foganatosíttassanak a végett, hogy a közmívelődés terjesztésének főakadálya: a rabszolgaság végkép megszünjék.

A katholikus egyház, mely sohasem hiányzik ott, a hol a civilisatió kérdése fölvettetik, — e lelkesedésből, e nemes küzdelemből is ki akarja venni a maga részét, mert ő volt századokon keresztül ama világrészben a vallás-erkölcsi ujjászületésnek úttörője, — gyenge eszközökkel, csak a vallás fegyverével hatolt be már igen régen az ismeretlen vadonba, missiótelepeket alapított, összevásárolta az elhagyatott néger gyermekeket, tanította és nevelte őket. Missiótelepei sokszor leromboltattak, hittérítői vértanuságot szenvedtek; de ő nem csüggedett el, küldött újakat és elülről kezdte sysiphusi munkáját.

Hosszú és fáradságos munkásságának tanubizonyságaul szolgál az a körülmény, hogy a hová már a XV-ik században hajósok és kereskedők behatoltak, ott ő is megkezdte hittérítői munkásságát. A Szent-Domokos- és Szent-Ferencz-rendnek már a XV-ik század

végén voltak missiói Afrika nyugati partjain. Marokkótól kezdve a Jóreménység fokáig. A XVI-ik század első negyedében Kongóban már püspökség állott, és a mi megjegyzésre méltó, a második püspök néger volt a kongói fejedelmi családból. — Afrika keleti partjain Alsó-Sambeseben a Jézus-társaságnak nagy missiótelepei voltak, melyeknek tagjai közül dicsfénynyel emelkedik ki Sylveira.

Századunkban újabb lendületet nyertek az afrikai missiók. Már 1846-ban lett felállítva Közép-Afrikában az apostoli helynökség, mely Felséges Urunk és királyunknak különös pártfogásában részesült. S e missiónak tagjai közül nehány év alatt negyvenen estek áldozatul. Ezen missió fenntartására alapíttatott Comboni által 1872-ben Veronában az afrikai missiók támogatására szolgáló intézet. 1854-ben alapíttatott Nápolyban a néger missiók háza s ugyanazon évtizedben épült Lyonban is az afrikai missiók nevelőintézete, Párisban a külföldi missiók nagy háza, Belgiumban és Amerikában az apostoli iskolák. 1843-ban mindkét Guineában a Szentlélekről nevezett Congregatiónak nehány áldozára számára apostoli helynökség állíttatott fel.

Afrikának a keresztény hitre térítésére Liebermann társaival együtt 1845-ben Sene-gambiába utazott, s ma ott már benszülött szerzetesnők és áldozópapok is vannak.

Sierre-Leona 1858-ban nyert apostoli helynökséget.

A kongói apostoli praefecturának 1863 óta rendkívüli nehézségekkel kell küzdenie.

1859-ben kedvező sikerrel kezdettek működni a sanzibari missiók, hol is 1862-ben apostoli praefectura állíttatván fel, több virágzó missiótelep létesült, melynek kiváló állomásai Sanzibár, Bagamoyo és Mhonda.

Legtöbb áldozattal működik az 1877-ben alapított sambesi missió, mely a Jézus-társasági atyák gondjaira van bízva. Ma ott 94 atya munkálkodik, köztök két magyar: P. Czimmermann és P. Menyhárt.

Afrika belsejére nagy befolyást gyakorolnak a Tanngajika és Victoria-Nyanza tavak mellett fekvő missiók.

Általában Afrika partjain, a kezeimnél fekvő statistikai adatok szerint, ha oda számítom Afrikának északi, déli és az egyenlítő körüli részeit s a szigeteket, — ma tizenhárom püspöki megye, 24 apostoli vicariatus és 15 apostoli praefectura van körül-

belül három millió katholikus lélekkel. Lavigerie bíboros maga mondja, hogy az algiri missió-ház 300 munkást küldött Afrika belsejébe, kiknek feladatuk nemcsak a szorosan vett térítés, hanem a néger rabszolgáknak kiváltása és a néger gyermekek összevásárlása, oktatása és nevelése is, hogy ekként benszülött apostolok képeztessenek a keresztény vallás és így a civilisatió terjesztésére.

Méltán mondhattam tehát, hogy a mai mozgalomból, mely egy világrész civilisatióját tűzte ki czéljául, a katholikus egyház is jogosan követel magának részt, — követeli pedig az ősiség jogánál fogva, mert a mai mozgalmat századokkal előzte meg; dolgozott, fáradott és szenvedett, s dolgozni és működni kiván az európai hatalmak védelme alatt és azokkal egyetértőleg ezután is. Hiszen az ügy az emberiség közös ügye; a hol pedig az emberiség sorsáról van szó, ott az egyház mélyen érdekelve van, sőt a munkánál első kiván lenni.

Afrika sohasem lesz az európaiaké, mint Amerika, honnan a benszülöttek már majdnem egészen kivesztek. Az európai ott ugyan terjesztheti a civilisatiót, gyarmatosíthat is; de az éghajlati viszonyok reá nézve halált

hozók, s azért e földrésznek sorsa mindig a négerfaj sorsával lesz összekötve.

A négerfaj művelődésképes és mint BLYDEN mondja: «A néger a szeretetnek, a szenvedésnek és az éneknek embere»*. Azért tehát a kereszténység ott, habár nagy küzdelmek árán is, de bizonynyal győzedelmeskedni fog. A felfeszített Isten-emberhez a néger mindig rokonszenvvel ragaszkodik, mint olyan faj, melyet más emberfaj annyira megkínzott. «Sohasem lesz — így kiált fel az övéit oly mélyen szerető néger — sohasem lesz Afrikában egy Jeruzsálem, egy Róma, egy Athen vagy egy London; de az erdők árnyékában támadni fognak fekete Betlehemek és Nazarethek, s Nazarethből és Betlehemből jönnek a próféták és apostolok. Sohasem éreztem magamat oly közel Istenhez, mint mikor átbarangoltam az afrikai erdőket.»*

Afrika szenved, szenvedéseinek okozói nemcsak a rabszolgavadászok és ezek orgazdája az islam; sok szemrehányást érdemelnek a mult miatt az európai hatalmak is. Európának, — a keresztény Euró-

* Christianity, Islam and the Negro Race, by EDUARD W. BLYDEN. V. ö. Revue des deux Mondes 84. köt.

pának kell jóvá tennie ma a multak hibáit és bűneit; a történelmet ki kell engesztelnie, mely kérlelhetetlenül szigorú ítéletet mond az emberiség elhagyatott faján elkövetett igazságtalanságokért. És ha Európa ma a kultura eszményeért annyira lelkesül; ha a kultura terjesztésében a nemzetek magokat solidarisoknak tartják: akkor nem zárhatják ki benső szeretetökből a szegény négert sem, ki csakugy ember, s mint ilyen, emberi jogokat követelhet magának.

Nagyon leszállítaná azonban a kulturális küldetés becsét, melyet Európa e titokszerű világrész irányában magának igényel, ha azt csak a kereskedés szabadsága által kivánná létesíteni; mert csak nevét változtatná meg a százados rendszerhiánynak, ha előtérbe állítaná az üzleti szempontokat, melyek mellett maga a civilisatió talán szenvedne.

És ha maga a hatalmi kérdés is az ott garázdálkodó irtó háborúval szemben nagyon is jogosult, sőt talán conditio sine qua non-ja a szellemi vagy erkölcsi tevékenység biztosításának; ha Európa örömmel üdvözli is a hatalmasságok szövetségét s azoknak nyiltan vallott terveit; ha mindnyájan óhajtják is, hogy a tengerpartok ideális felosztása a

hatalmak közt a szellemi és erkölcsi munkálkodás alapjául és hátvéde gyanánt szolgáló valóságos birtokokká váljék, mert e nélkül a hithirdetők sisyphusi munkája mellett csak a vértanuk száma szaporodnék: még akkor sem lehet számításon kivül hagyni azon erkölcsi tényezőket, melyek egyedül képesek a civilisatiónak szilárd alapot nyujtani.

Nagyon mostoha felfogásról tanuskodnék, ha a magasztos ügy, melyre Európa vállalkozott, pusztán hatalmi kérdésnek tekintetnék. — A civilisatió nem hatalmi, hanem erkölcsi vívmány. — A hatalomnak lehetnek ephemer alkotásai; de állandó intézmények egyedül a szellems erkölcsökben gyökeredzhetnek.

Tagadhatatlan, hogy csak eszményi átszellemülés nemesíthet minden művelődési törekvést; már pedig az eszmény minősége szerint idomul az embernek aestheticus, vallási és erkölcsi élete is. Csak a szellemben van ama fensőbb momentum, a mely nevel, nemesít és az erkölcsöknek megszerzi azon sanctiót, mely azokat a pusztán társadalmi, conventionális szokások bilincseiből kiemeli.

Az erkölcsi világrend ugyanegy a szegény négerre, valamint a művelt európaira nézve;

annak megteremtése ott, fentartása itt csak akkor lesz lehetséges, ha az ember egyénisége és életlefolyása egy természetfölötti principiumhoz van kötve, mely objective igaz levén, szilárd alapját képezze szellemi fejlődésének.

A rabszolgaságot tehát minden áron el kell nyomni; — ez első sorban hatalmi kérdés. És Európa bizalommal tekint a Brüsselben most tárgyaló értekezlet határozatai elé. — De ez egyszersmind vallás-erkölcsi kérdés is, melynek symtomaticus kifejezése abban nyilvánul, hogy a keresztény hittérítőkre nézve nincs nagyobb ellenség a rabszolga-kereskedőknél, kik érzik, hogy az evangeliom meggyökerezése, uralma véget vetend gazdagodásuknak, és ezért mindent felhasználnak, hogy annak terjesztését megakadályozzák.

Az európai civilisatió a kereszt tövéből fakadt, mint ezüst folyam szétáradott Európa rónáin; a nemzetek ittak belőle és szabadok lettek.

Afrikában sem lehet másképen!

Afrika is vagy eltiportatik az islam által és akkor nyomorult lesz, vagy keresztény leend és akkor szabad lesz!